

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра документознавства,
інформаційної діяльності та
українознавства

Державна таємниця

Курсова робота

студ. групи ДІД-21

Безушко Н.Б.

Перевірів:

кандидат істр. наук

Недошитко І.Р.

Тернопіль – 2016

План

Вступ

Розділ 1. Поняття державної таємниці

Нормативно-правове регулювання державної таємниці

1.1. Державна таємниця як різновид таємної інформації

1.2. Види інформації, яка може бути віднесена до державної.

1.3. Поняття та правовий режим державної таємниці.

Розділ 2. Порядок засекречування інформації.

Розділ 3. Правові основи захисту інформації

3.1. Захист інформації в інформаційних системах.

3.2. Технічний захист інформації.

3.3. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

Висновки

Список джерел і літератури

Вступ

Кожна держава з метою захисту своєї національної безпеки та деяких інших державних інтересів відносить певну інформацію до державної таємниці.

В нашій країні суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречування, розсекречування регулює Закон України «Про державну таємницю», прийнятий в січні 1994 р. Цей закон був помітним кроком на шляху від тотального засекречування інформації за часів СРСР до регулювання питань таємності, притаманного демократичній країні.

В умовах стрімкого розвитку глобальних інформаційних мереж поряд з вирішенням проблем доступу до інформації особливої актуальності набувають питання ефективного використання державних інформаційних ресурсів, включаючи інформацію обмеженого доступу, а також питання встановлення порядку перекладу інформації з однієї категорії в інші категорії але доступу.

Відомості, що становлять державну таємницю, мають особливу важливість для держави і суспільства. В тій чи іншій мірі правовий інститут державної таємниці є в усіх розвинених демократіях світу.

Актуальність теми дослідження: Охорона таємниці є досить важливою, атже наше суспільство розвивається. Ці темпи є досить швидкими і потрібно бути досить розвинутим, щоб відбирати найпотрібнішу інформацію. Тому охорона таємниці є необхідними в 21 столітті.

Об'єктом дослідження є інформація з обмеженим доступом.

Предмет дослідження – державна таємниця.

Мета роботи: Проаналізувати існуюче законодавство України щодо державної таємниці. Визначити основні аспекти порядку засекречування

державної таємниці. Також визначити, що потрібно вдосконалити в системі порядку засекречування інформації і вказати її недоліки.

Завдання курсової роботи:

- розкрити саме визначення державної таємниці;
- проаналізувати законодавство України щодо порядку засекречування державної таємниці;
- показати настільки важливою є таємна інформація, яка несе важливе для суспільства значення.

Практичне завдання: Показати, настільки важливою є порядок засекречування державної таємниці. Яке важливе значення вона несе для суспільства. А також результати, які будуть використані для дослідження і вдосконалення законодавства України щодо державної таємниці.

Розділ 1.Поняття державної таємниці

1.1.Нормативно-правове регулювання державної таємниці

Стаття 2. Законодавство України про державну таємницю

Відносини у сфері охорони таємниці регулюються Конституцією України, Законом України « Про інформацію», цим Законом, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 3. Сфера дії Закону

Дія цього Закону поширюється на органи законодавчої, виконавчої та судової влади, органи прокуратури України, іншими органами державної влади, Верховну Раду Автономної Республіки Крим, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установи та організації усіх форм власності , об'єднання громадян (далі – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємствами, установи та організації), що проводять діяльність, пов'язану з державною таємницею, громадян України, іноземців та осіб без громадянства, яким у встановленому порядку наданий доступ до державної таємниці.

Передані Україні відомості, що становлять таємницю іноземної держави чи міжнародної організації, охороняються в порядку, передбаченому цим Законом. У разі, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші, ніж передбачені цим Законом, правила охорони таємниці іноземної держави чи міжнародної організації, то застосовуються правилами міжнародного договору України.(Державна та комерційна таємниці, ст. 9)

Стаття 8. Інформація, що може бути віднесена до державної таємниці.

До державної таємниці у порядку, встановленому цим Законом, відноситься інформація:

1) У сфері оборони:

про зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, стратегічне та мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння та матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань;

про напрями розвитку окремих видів озброєння, військової і спеціальної техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва з розробленням нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки або їх модернізацію, а також про інші роботи, що плануються або здійснюються в інтересах оборони країни;

про сили і засоби Цивільної оборони України, можливості населених пунктів, регіонів і окремих об'єктів для захисту, евакуації і розосередження населення, забезпечення його життєдіяльності та виробничої діяльності об'єктів народного господарства у воєнний час або в умовах надзвичайних ситуацій;

про геодезичні, гравіметричні, картографічні та гідрометеорологічні дані і характеристики, які мають значення для оборони країни;

2) у сфері економіки, науки і техніки:

про мобілізаційні плани і мобілізаційні потужності господарства України, запаси та обсяги постачання стратегічних видів сировини і матеріалів, а також зведені відомості про номенклатуру та рівні

накопичення, про загальні обсяги поставок, відпуску, закладення, освіження, розміщення і фактичні запаси державного резерву;

про використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей та об'єктів інфраструктури держави в інтересах забезпечення її безпеки;

про плани, зміст, обсяг, фінансування та виконання державного замовлення для забезпечення потреб оборони та безпеки;

про використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей та об'єктів інфраструктури держави в інтересах забезпечення її безпеки;

про плани, обсяги та інші найважливіші характеристики добування, виробництва та реалізації окремих стратегічних видів сировини і продукції;

про державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти та інших цінностей, операцій, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, а також про інші особливості заходи фінансової діяльності держави;

про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких можуть бути створення прогресивні технології, нові види виробництва, продукції та технологічних процесів, що мають важливе оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України;

3) у сфері зовнішніх відносин:

про директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам з питань зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України, спрямовані на забезпечення її національних інтересів і безпеки;

про військове, науково-технічне та інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це задаватиме шкоди національній безпеці України;

про експорт та імпорт озброєння, військової і спеціальної техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції;

4) у сфері державної безпеки та охорони правопорядку:

про особливий склад органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

про організацію та порядок здійснення охорони адміністративних будинків та інших державних об'єктів, посадових та інших осіб, охорона яких здійснюється відповідно до Закону України « Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

про систему урядового та спеціального зв'язку;

про організацію, зміст і результати наукових досліджень у сфері криптографії;

про системи та засоби криптографічного захисту секретної інформації, їх розроблення, виробництво, технологію виготовлення та використання;

про державні шрифти, їх розроблення, виробництво, технологію виготовлення та використання;

про організацію режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, державні програми, плани та інші заходи у сфері охорони державної таємниці;

про організацію режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, державні програми, плани та інші заходи у сфері охорони державної таємниці;

про організацію, зміст, стан і плани розвитку технічного захисту секретної інформації;

про результати перевірок, здійснюваних згідно з законом прокурором у порядку відповідного нагляду за додержанням законів, та про зміст матеріалів дізнання, досудового слідства та судочинства з питань, зазначених у цій статті сфер;

про інші засоби, форми і методи охорони державної таємниці[2, ст. 10-12].

Стаття 10. Порядок віднесення інформації до державної таємниці

Віднесення інформації до державної таємниці здійснюється мотивованим рішенням державного експерта з питань таємниць за його власною ініціативою, за зверненням керівників відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян.

Державний експерт з питань таємниць відносить інформацію до державної таємниці з питань, прийняття рішень з яких належить до його компетенції згідно з посадою. У разі, якщо прийняття рішення про

віднесення інформації до державної таємниці належить до компетенції кількох державних експертів з питань таємниць, воно за ініціативою державних експертів або за пропозицією Служби безпеки України приймається колегіально та ухвалюється простою більшістю голосів. При цьому кожен експерт має право викласти свою думку.

Інформація вважається державною таємницею з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до якого включена ця інформація, чи зміни до нього у порядку, встановленому цим Законом [2, с 15].

Стаття 13. Строк дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці

Строк, протягом якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці, встановлюється державним експертом з питань таємниці з урахуванням ступеня секретності інформації, критерії визначення якого становлюється Службою безпеки України, та інших обставин. Він не може перевищувати для інформації із ступенем секретності «особливої важливості» -- 30 років, для інформації « цілком таємно» -- 10 років, для інформації « таємно» -- 5 років[2, ст. 17].

Стаття 22. Допуск громадян до державної таємниці

Залежно від ступеня секретності інформації встановлюються такі форми допуску до державної таємниці:

форма 1 – для державної роботи з секретною інформацією, що має ступені секретності « особливої важливості», « цілком таємно» та « таємно».

форма 2 – для роботи з секретною інформацією, що має ступені секретності « цілком таємно» та « таємно».

форма 3 – для роботи з секретною інформацією, що має ступінь секретності « таємно»,

а також такі терміни дії допусків:

для форми 1 – 5 років;

для форми 2 – 10 років;

для форми 3 – 15 років.

Якщо потреба громадянина у відомостях, що становлять державну таємницю, не пов'язана з місцем роботи, служби або навчання, допуск може надаватися за місцем провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею.

Рішення про допуск громадянина до державної таємниці приймається не раніше 5 днів після надходження до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації висновки по матеріалах його перевірки у зв'язку з допуском до державної таємниці [2, с.24].

1.2.Державна таємниця як різновид таємної інформації

Суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречування, розсекречуванням їх матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України регулюються Законом України « Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р.

Державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані державною таємницею і підлягають охороні державою(ст. 1 Закону України « Про державну таємницю»).

Гриф секретності – реквізит матеріального носія секретної інформації, що засвідчує ступінь секретності даної інформації[4, с.125].

1.3. Види інформації, яка може бути віднесена до державної

До державної таємниці у порядку, встановленому цим Законом України «Про державну таємницю», віднесена інформація[с. 125, **10???** **Потім пошукати!!!!!!**]

1) у сфері оборони:

про зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, стратегічне та мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння та матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України, Прикордонних військ України, Національної гвардії України та інших військових формувань України;

про напрями розвитку окремих видів озброєння і військової техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва, науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з розробкою нових зразків озброєння і військової техніки, а також про інші роботи, що плануються або здійснюються в інтересах оборони країни;

про сили і засоби Цивільної оборони України, можливості населених пунктів, регіонів і окремих об'єктів для захисту, евакуації і розосередження населення, забезпечення його життєдіяльності та виробничої діяльності об'єктів народного господарства у воєнний час або в умовах інших надзвичайних ситуацій;

про геодезичні, гравіметричні, картографічні, гідрографічні та гідрометеорологічні дані і характеристики, які мають значення для оборони країни;

2) у сфері економіки:

про мобілізаційні плани і мобілізаційні потужності народного господарства, запаси і обсяги постачань стратегічних видів сировини і матеріалів, а також про розміщення та обсяги державних мобілізаційних матеріальних резервів;

про використання транспорту, зв'язку, інших галузей та об'єктів інфраструктури країни в інтересах забезпечення її безпеки;

про зміст, обсяг, фінансування та виконання державного оборонного замовлення;

про плани, обсяги та інші найважливіші характеристики добування, виробництва та реалізації окремих стратегічних видів сировини і продукції;

про державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти та інших цінностей, операції, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, а також про інші особливі заходи фінансової діяльності держави;

3) у сфері зовнішніх відносин:

про директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам з питань зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України;

про військове, науково-технічне та інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це завдаватиме шкоди інтересам України;

про експорт та імпорт озброєння, військової техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції;

4) у сфері державної безпеки і охорони правопорядку:

про зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, засоби, форми, методи і результати розвідувальної, контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності; про осіб, які співробітничать або раніше співробітничали на конфіденційній основі з органами, що здійснюють таку діяльність;

про організацію та порядок здійснення охорони вищих органів законодавчої і виконавчої влади, державних банківських установ і вищих посадових осіб держави;

про систему урядового та спеціального зв'язку;

про розробку і використання шифрів, роботу з ними, проведення наукових досліджень в галузі криптографії;

про інші засоби, форми і методи охорони державної таємниці.

Конкретні відомості можуть бути віднесені до державної таємниці лише за умови, що вони підпадають під категорії, зазначені в частині першій цієї статті, і їх розголошення завдаватиме шкоди життєво важливим інтересам України.

Забороняється віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим будуть порушуватися конституційні права людини і громадянина, завдаватиметься шкода здоров'ю і безпеці населення.

Не може бути віднесена до державної таємниці інформація:

про стихійне лихо, катастрофи та інші надзвичайні події, що загрожують безпеці громадян, які сталися або можуть статися;

про стан навколишнього середовища та здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування і соціальне забезпечення, а також про

соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

про неправомірні дії державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування і посадових осіб [4, с.125-128].

1.4.Поняття та правовий режим державної таємниці

Найбільш важливою і, відповідно, максимально захищеною вважається інформація, оголошена державною таємницею. Основним нормативно-правовим актом, що визначає режим державної таємниці, є Закон України « Про державну таємницю» [7]. Він регулює суспільні відносини, що виникають з приводу віднесення певних відомостей до державної таємниці, їх розсекречення та захист в інтересах національної безпеки України. Зокрема, цей Закон визначає:

- компетенцію органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у сфері охорони державної таємниці;
- здійснення права власності на секретну інформацію та її матеріальні носії;
- порядок віднесення інформації до державної таємниці;
- порядок засекречення і розсекречення матеріальних носіїв інформації;
- порядок охорони державної таємниці.

Згідно зі ст. 1 Закону « Про державну таємницю», державна таємниця(секретна інформація) є видом таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [1, с. 177].

Віднесення інформації до державної таємниці – це процедура ухвалення (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обґрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього[1,с. 178].

Засекречування матеріальних носіїв інформації означає введення у встановленому законодавством порядку обмеження на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом надання відповідного грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації.

Засекречування матеріальних носіїв інформації здійснюється на підставі рішення щодо віднесення інформації до державної таємниці. Рішення про засекречування матеріальних носіїв інформації ухвалюється у випадку належності інформації, що зафіксована на них, одній з категорій інформації, віднесеної до державної таємниці.

Охорона державної таємниці передбачає впровадження комплексу організаційно-правових заходів, до яких, зокрема, належать:

- єдині вимоги до виготовлення, користування, збереження, передачі, транспортування та обліку матеріальних носіїв секретної інформації;
- дозвільний порядок провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;
- обмеження оприлюднення, передачі іншій державі або поширення іншим шляхом секретної інформації;
- обмеження щодо доступу до державної таємниці іноземців, осіб без громадянства та іноземних юридичних осіб;

- режим секретності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що проводять діяльність, пов'язану з державною таємницею;
- спеціальний порядок допуску та доступу громадян до державної таємниці;
- технічний і криптографічний захист секретної інформації [1, с. 178].

Законодавством визначено перелік інформації що не може бути засекречена. Так, за ст. 8 Закону України « Про державну таємницю» не належить до державної таємниці інформація:

- про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;
- про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;
- про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;
- про факти порушень прав і свобод людини і громадянина;
- про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
- інша інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода не обов'язковість яких надана Верховною радою України, не може бути засекречена [1, с. 180].

Законодавством визначається вичерпний перелік підства, на яких громадянину може бути відмовлено у наданні допуску до державної таємниці. Згідно ст. 23 Закону України « Про державну таємницю»

Допуск до державної таємниці не надається у разі:

- відсутності у громадянина обгрунтованої необхідності в роботі із секретною інформацією;
- сприяння громадянином діяльності іноземної держави, іноземної організації чи їх представників, а також окремих іноземців чи осіб без громадянства, що завдає шкоди інтересам національної безпеки України, або участі громадянина в діяльності політичних партій та громадських організацій, діяльність яких заборонена у порядку, встановленому законом;
- відмови громадянина взяти на себе письмове зобов'язання щодо збереження державної таємниці, яка буде йому довірена, атакож за відсутності його письмової згоди на передбаченні законом обмеження прав у зв'язку з допуском до державної таємниці;
- наявності у громадянина судимості за тяжкі злочини, не погашеної чи не знятої у встановленому порядку;
- наявності у громадянина психічних захворювань, які можуть завдати шкоди охороні державної таємниці, відповідно до переліку, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України і Службою безпеки України.

У наданні допуску до державної таємниці може бути відмовлено у разі:

- повідомлення громадянином під час оформлення допуску недостовірних відомостей про себе;
- постійного проживання громадянина за кордоном або оформлення ним документів на виїзд для постійного проживання за кордоном;
- невиконання громадянином обов'язків щодо збереження державної таємниці, яка йому довірена або довірялася раніше [1, с.181-182].

Існує також механізм надання доступу до державної таємниці за посадою, що її займає особа. Так, доступ до державної таємниці усіх ступенів

секретності надається після взяття ними письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці Президентів України, Голові Верховної Ради України, Прем'єр - Міністру України, Голові Верховного Суду України, Голові Конституційного Суду України, Генеральному прокурору України, Голові Служби безпеки України, народним депутатам України [1, с.182].

Розділ 2. Порядок засекречування інформації

Єдиною підставою для встановлення, зміни або скасування режиму секретності інформації є рішення державного експерта з питань таємниць. Законодавство визначає необхідність додержання певної процедури при прийнятті таких рішень, коло суб'єктів, що можуть ініціювати таку процедуру, строки її проведення та критерії, за якими це рішення повинно прийматися.

Ініціювати розгляд питання про віднесення інформації до державної таємниці державний експерт може або за його власною ініціативою, або за зверненням керівників відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян [1, с.184].

Згідно із законодавством, рішення про віднесення інформації до державної таємниці має бути мотивованим і прийматися виключно на підставах, передбачених ст. 8 Закону України «Про державну таємницю».

Нормами ст. 11 Закону України «Про державну таємницю» визначено перелік обов'язкових положень, які повинні міститися в рішенні державного експерта з питань таємниць. Цим рішенням визначаються:

- інформація, яка має становити державну таємницю, та її відповідність категоріям і вимогам, передбаченим ст. 8 Закону «Про державну таємницю»;

- підстави віднесення інформації до державної таємниці та обґрунтування шкоди національній безпеці України у разі розголошення;
- ступінь секретності зазначеної інформації;
- обсяг фінансування заходів охорони такої інформації;
- органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємство, установа, організація чи громадянин, який вніс пропозицію про віднесення цієї інформації до державної таємниці. Та органи державної влади (органи), якому надається право визначати коло суб'єктів, що матимуть доступ до цієї інформації;
- строк, протягом якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці [1, с. 185].

Законодавством передбачена також процедура зміни режиму секретності інформації, яка включає скасування рішення про віднесення інформації до державної таємниці (розсекречуванням), або прийняття рішення про підвищення або зниження ступеня секретності інформації. Ця процедура може бути ініційована:

- у випадку закінчення строку дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці;
- державним експертом з питань таємниць за власною ініціативою;
- на підставі рішення суду.

У разі ухвалення державним експертом з питань таємниць висновку про скасування рішення про віднесення інформації до державної таємниці він є підставою для вилучення інформації зі зводу відомостей, що становлять державну таємницю.

Як уже зазначалося, на підставі віднесення інформації до державної таємниці ухвалюється рішення про засекречування матеріальних носіїв інформації. Його здійснюють наданням відповідному документу, виробу чи

іншому матеріальному носію інформації грифу секретності – реквізиту, що засвідчує ступінь секретності певної інформації.

Рішення про надання матеріальним носіям інформації грифу секретності проймають посадові особи, визначені керівником органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, що провадить діяльність, пов'язану з державною таємницею.

Гриф секретності та інші відповідні реквізити наноситься або безпосередньо на матеріальний носій інформації, або за неможливості зазначається у супровідних документах. Реквізити кожного матеріального носія секретної інформації повинні містити:

- гриф секретності, який відповідає ступеню секретності інформації («особливої важливості», «цілком таємно», «таємно»);
- дату і строк засекречування матеріального носія секретної інформації;
- підпис, його розшифрування та посаду особи, яка надала зазначений гриф;
- посилання на відповідний пункт (статтю) Зводу відомостей, що становлять державну таємницю.

У разі зміни ступеня секретності інформації або її розсекречування уповноважені посадові особи зобов'язані протягом шести місяців від дати ухвалення відповідного рішення забезпечити зміну грифу секретності на матеріальних носіях інформації або її розсекречування.

Закон України « Про державну таємницю» (ст. 17) передбачає право громадян та юридичних осіб на оскарження Рішення про засекречування матеріального носія інформації в порядку підлеглості вищому органу посадовій особі чи до суду [1, с. 186].

Розділ 3. Правові основи захисту інформації

3.1. Захист інформації в інформаційних системах

Нині найбільш актуальним безумовно, є захист інформації, поданої в електронній формі, адже саме вид її, з огляду на нематеріальний характер, високу здатність до трансформації й передачі є найбільш вразливим до протиправних дій. Інформація в електронній формі обробляється, передається та розповсюджується за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, будучи їх основним наповненням. В Україні останнім часом створено достатньо широку нормативно-правову базу для проведення діяльності із захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: встановлення стандартів і вимог щодо характеристик інформаційних систем, які мають забезпечувати дієвість цієї системи; безпосереднє правове регулювання діяльності із захисту інформації.

Наприклад, Закон України «Про телекомунікацію» (ст. 1) виділяє дві характеристики безпеки інформаційних систем і мереж.

- 1) Інформаційна безпека телекомунікаційних мереж – здатність мереж забезпечувати захист від знищення, перекручування, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або від порушенн встановленого порядку її маршрутизації.
- 2) Сталість телекомунікаційної мережі – властивості телекомунікаційної мережі зберігати повністю або частково свої функції у разі впливу на неї дестабілізаційних факторів.

Правовою основою діяльності із захисту інформації є Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»[8]. Відповідно до ст. 1 цього Закону, захист інформації в системі – це діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в системі.

Закон визначає п'ять основних видів несанкціонованих дій з інформацією:

- 1) блокування інформації в системі – дії, внаслідок яких унеможлиблюється доступ до інформації в системі;
- 2) витіки інформації – результат дії, внаслідок яких інформація в системі стає відомою або доступною фізичним та/або юридичним особам, що не мають права доступу до неї;
- 3) знищення інформації в системі – дії, внаслідок яких інформації в системі зникає;
- 4) порушення цілісності інформації в системі – несанкціоновані дії щодо інформації в системі, внаслідок яких змінюється її зміст.[1, с. 221 -222].

Політика із захисту інформації в автоматизованих системах визначається Верховною Радою України, а державне управління в цій сфері здійснює Кабінет Міністрів України.

Державне управління у сфері захисту інформації в автоматизованих системах передбачає:

- проведення єдиної технічної політики захисту інформації;
- розроблення концепції, вимог, нормативно-технічних документів і науково-методичних рекомендацій захисту інформації в автоматизованих системах;
- затвердження порядку організації, функціонування та контролю за виконанням заходів захисту оброблюваної в автоматизованій системі інформації, яка є власністю держави, а також рекомендацій щодо захисту інформації – власності юридичних та фізичних осіб;

- організації випробування і сертифікації засобів захисту інформації в автоматизованих системах, в які здійснюється обробка інформації, що власністю держави;
- створення відповідних структур для захисту інформації в автоматизованих системах;
- проведення атестації сертифікаційних (випробувальних) органів, центрів і лабораторій, видача ліцензій на право проведення сервісних робіт в галузі захисту інформації в автоматизованих системах;
- здійснення контролю захищеності оброблювальної в автоматизованих системах інформації, яка є власністю держави;
- визначення порядку доступу осіб і організацій зарубіжних держав до інформації в автоматизованих системах, яка є власністю держави, або до інформації – власності фізичних та юридичних осіб, щодо поширення і використання якої державою встановлено обмеження.

Нормами законодавства встановлено комплексний характер захисту інформації. Зокрема, захист державних інформаційних ресурсів в автоматизованих системах, що належать до інформаційно-комплексної системи захисту інформації (КСЗІ). Ця система складається з комплексу технічних, криптографічних, організаційних та інших заходів і засобів, спрямованих на запобігання блокуванню інформації, несанкціонованому ознайомленню з нею та/або її модифікації [3].

Основними в комплексній системі захисту інформації є технічний та криптографічний захист, а також комплекс заходів організаційного характеру, який передбачає встановлення відповідних режимів діяльності об'єктів інформаційних систем, контроль за дотриманням правил і норм здійснення захисту інформації, контроль за діяльністю суб'єктів захисту інформації тощо [1, с. 223-224].

3.2. Технічний захист інформації

Згідно з Положенням « Про технічний захист інформації в Україні», яке було затверджене Указом Президента, технічний захист інформації (ТЗІ) – це діяльність, спрямована на забезпечення інженерно-технічними заходами конфідційності, цілісності та доступності інформації [12].

Комплекс заходів технічного захисту інформації може бути здійснений лише в інформаційній системі або на іншому об'єкті інформаційної інфраструктури. Рівень безпеки інформації, яка обробляється в системах та на об'єктах інформаційної інфраструктури визначається комплексом таких її властивостей:

- конфіденційність – властивість інформації бути захищеною від несанкціонованого ознайомлення;
- цілісність – властивість інформації бути захищеною від несанкціонованого спотворення, руйнування або знищення;
- доступність – властивість інформації бути захищеною від несанкціонованого блокування.

Лише наявність цих трьох характеристик інформації, що підлягає захисту, є умовою ефективного і безпечного використання суб'єктами інформаційних процесів необхідних об'єктів інформаційної інфраструктури.

В Україні введено державне регулювання діяльності із ТЗІ, яке передбачає:

- ліцензування та надання дозволів на провадження діяльності із ТЗІ;
- сертифікацію та державне експертне оцінювання продукції у сфері ТЗІ.

Процедура надання ліцензії або дозволу визначається змістом завдань, які вирішуються в межах діяльності з ТЗІ:

- 1) організації, які виконують діяльність з ТЗІ з метою надання відповідних послуг іншим фізичним та юридичним особам, повинні отримати ліцензію на право проведення господарської діяльності у галузі ТЗІ;
- 2) органи державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють роботи з ТЗІ для власних потреб, отримують право на їх проведення у дозвільному порядку [13].

Нині ліцензування діяльності в галузі ТЗІ та контроль за додержанням ліцензійних вимог здійснюють адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку). Правила ліцензування цього виду господарської діяльності визначаються « Ліцензійними умовами провадження господарської діяльності, пов'язаної з розробленням, виробництвом, впровадженням, обслуговуванням, дослідженням ефективності систем і засобів технічного захисту інформації, наданням послуг у галузі технічного захисту інформації [10].

Для органів державної влади та органів місцевого самоврядування Держспецзв'язку надає дозволи на проведення робіт з технічного захисту інформації для власних потреб і здійснює контроль за проведенням ними визначених видів робіт.

Система оцінювання продукції у сфері ТЗІ, як уже зазначалося, складається з двох процедур – сертифікації засобів ТЗІ та державної експертизи.

Об'єктом сертифікації в галузі ТЗІ є окремі засоби ТЗІ. Сертифікації підлягають:

- засоби ТЗІ, які виробляються серійно;
- одиничні зразки засобів ТЗІ;
- засоби імпортного виробництва.

Процедура сертифікації полягає наданні споживачем засобів ТЗІ гарантії відповідності цих засобів нормативним документам. Порядок та вимоги до проведення сертифікації засобів ТЗІ визначаються Наказом Держстандарту України « Про затвердження Порядку проведення робіт з сертифікації засобів забезпечення технічного захисту інформації загального призначення [14].

Сертифікація засобів ТЗІ в Україні здійснюється органами та випробувальними лабораторіями, які є акредитованими в Українській державній системі сертифікації продукції (УкрСЕПРО).

Державна експертиза у сфері ТЗІ здійснюється відповідно до Закону України « Про наукову і науково-технічну експертизу» [11]. та відповідного « Положення про державну експертизу в сфері технічного захисту інформації [15].

Наявність позитивного експертного висновку щодо засобу ТЗІ є підставою для його включення до Переліку Засобів технічного захисту інформації загального призначення, які дозволено до використання з метою ТЗІ.

Наявність атестату відповідності є обов'язковою умовою надання власникові інформаційно-телекомунікаційної системи дозволу на оброблення в цій системі інформації, що підлягає захисту, відповідно до вимог законодавства.

Отже, система державного регулювання у сфері технічного захисту інформації має комплексний характер і забезпечується встановленням відповідних правил і стандартів, які стосуються діяльності у сфері ТЗІ, що включають ліцензування та надання відповідних дозволів, так і спеціальними вимогами до засобів ТЗІ та інформаційно-телкомунікаційних систем, які включають стандартизацію, сертифікацію та атестацію. (ст. 227 кормич)

3.3. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

Питання захисту інформації та організації державного управління у цій сфері неодноразово ставали предметом широких дискусій. Певною мірою це пов'язано із незадовільним станом забезпечення прав і свобод громадян, захисту персональних даних, захисту конфіденційної і таємної інформації, порушення щодо яких ставали причинами резонансних подій у політичному, правовому та економічному житті України. Тривалий час основні питання державного управління у сфері захисту інформації та забезпечення органів державної влади і місцевого самоврядування спеціальним зв'язком належали до компетенції Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України (ДСТЗІ СБУ). Але в 2005 р., Президент України ухвалив Указ, яким передбачалося вжиття ряду заходів щодо забезпечення конституційних прав громадян на недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте сімейне життя під час проведення оперативно-технічних заходів та відповідно до ч. 2 ст. 102 Конституції України [6].

Одним із цих заходів було визначено необхідність створення центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом основними завданнями якого є: реалізація державної політики у сфері захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних, забезпечення функціонування державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, криптографічного і технічного захисту інформації. Таким органом стала Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України (Держспецзв'язку).

Правову основу діяльності Держспецзв'язку було створено із прийняттям Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації» [5].

Основними завданнями Держспецзв'язку (ст. 3) є:

- участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційно-телекомунікаційних системах, криптографічного і технічного захисту інформації;
- забезпечення в установленому порядку урядовим зв'язком Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'є-Міністра України, інших посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів військового управління, керівників підприємств, установ і організацій у мирний час, в умовах надзвичайного та воєнного стану, а також у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- забезпечення функціонування, безпеки та розвитку державної системи урядового зв'язку і Національної системи конфіденційно зв'язку;
- визначення вимог і порядку створення та розвитку систем технічного та криптографічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;
- здійснення державного контролю за станом криптографічного та технічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, а також за додержанням вимог законодавства у сфері надання послуг електронного цифрового підпису;
- охорона об'єктів, приміщень, систем, мереж, комплексів, засобів урядового і спеціального зв'язку, ключових документів до засобів криптографічного захисту інформації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. (с 234)

Держспецзв'язок має специфічне потрібне підпорядкування, яке було створено з метою забезпечення ефективного контролю за її діяльністю та запобіганням можливим зловживанням у цій сфері.

Так, діяльність Держспецзв'язку спрямовується Кабінетом Міністрів України, який здійснює заходи щодо забезпечення її функціонування. До компетенції Кабміну віднесено також призначення Голови Адміністрації Держспецзв'язку, який здійснює керівництво цією службою [1, с. 235].

Висновки

У XXI ст. інформація є одним із найважливіших елементів діяльності людини, суспільства та держави. Щоб розпоряджатися інформацією потрібно чітко знати усі правила та закони, які регулюють її використання. Ажте, не вся інформація є доступною для усіх громадян нашої країни.

Кожна демократична держава з метою забезпечення інформаційної безпеки формує спеціальну систему захисту інформації, яка має спеціальний статус з обмеженим доступом. Україна також має свої закони, які регулюють доступ до інформації з обмеженим доступом.

Відповідно до Закону України « Про інформацію» від 02.10.1992 р. в Україні весь масив інформації за режимом доступу класифікується на два види: відкрита та з обмеженим доступом.

Перспективним напрямком удосконалення захисту державної таємниці в нашій країні є поліпшення адміністративно-деліктивного законодавства. Адміністративна відповідальність за порушення закону про інформацію з обмеженим доступом передбачена Законом України « Про внесення зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення законодавства про державну таємницю» від 21.09.1999р.

Щоб удосконалити адміністративно-деліктивне законодавство потрібно внести зміни до статті 212 КУпАП, а саме: об'єднати п.1 і п.8.

Проаналізувавши декілька статей, можна сказати, що порушення чинного законодавства щодо інформації з обмеженим доступом є через те, що організаційний рівень СБУ має безсистемний характер. Також працівники цих установ працюють безвідповідально та ставляться до цього досить не серйозно.

На мою думку, громадянинам нашої країни потрібно пам'ятати, що розголошення державної таємниці може призвести до фатальних наслідків,

які не можливо оцінити. Усе це призведе до хаосу та порушення стабільності в Україні. Тому пам'ятаємо, що дотримання Законів України, які регулюють порядок розголошення та засекречування державної таємниці є досить вагоми для суспільства.

Список джерел та літератури:

1. Б. А Комич Інформаційне право / Б. А. Комич. – Харків: БУРУН і К, 2011. – 334 с. ISBN 978-966-8391-19-4
2. Державна та комерційна таємниця. Нормативна-правове регулювання / Роїна О. М. – К.: КНТ, 2006. – 424с. ISBN 966-373-111-7
3. Див.: Про затвердження порядку державних інформаційних ресурсів у інформаційно-телекомунікаційних системах: Наказ ДСТСЗІ СБУ від 24 грудня 2001р. № 76.
4. Зайцева-калакурта І. В. Інформаційне право / І. В. Зайцева-калакурта. – Тернопіль, 2014.
5. Про державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України: Закон України від 23 лютого 2006р. № 3475-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 30. – Ст. 258.
6. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів: Указ Президента України від 7 листопада 2005 р. № 1556/2005.
7. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994року № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1994. - № 16. – Ст. 93.(В редакції Закону № 1079 – ХІV від 21.09.99
8. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 31 травня 2005р. № 2594-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 26. – Ст. 347
9. (Про затвердження Положення про державну експертизу в сфері технічного захисту інформації: Наказ ДСТСЗІ СБУ від 29 грудня 1999р. № 62.
10. Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної з розробленням, виробництвом, впровадженням, обслуговуванням, дослідженням ефективності систем і засобів технічного захисту інформації, наданням послуг у галузі технічного

захисту інформації; Спільний наказ Держкомпідприємництва та ДСТСЗІ СБУ від 29 грудня 2000р. № 89/67.)

11. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995р. № 51/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 56) та відповідного « Положення про державну експертизу в сфері технічного захисту інформації (Про затвердження Положення про державну експертизу в сфері технічного захисту інформації: Наказ ДСТСЗІ СБУ від 29 грудня 1999р. № 62.
12. Про Положення про технічний захист інформації в Україні: Указ Президента України від 27 вересня 1999р. № 1229.
13. Положення про дозвільний порядок проведення робіт з технічного захисту інформації для власних потреб: Наказ ДСТСЗІ СБУ від 23 лютого 2002 р.№ 9.)
14. Про затвердження Порядку проведення робіт з сертифікації засобів забезпечення технічного захисту інформації загального призначення: Наказ Держстандарту України від 9 липня 2001р. № 329/32.
15. Про затвердження Положення про державну експертизу в сфері технічного захисту інформації: Наказ ДСТСЗІ СБУ від 29 грудня 1999р. № 62.